

ZILAH

Magyarok száma: 8662 fő (2011)

Területe 5.467 hektár; népessége 8.062 lélek.

1. Földrajzi fekvése. Szilágy vármegye délkeleti részén fekszik, a Meszes-hegység aljában. Három oldalról hegyek környékeznek, de északról a Zilah-patak s azontúl a Kraszna-folyó völgye összeköti az érmelléki síksággal. Magassága 266 m.

2. Története visszanyúlik a honfoglalás előtti időkhöz. Neve török-tatár eredetű, alkalmasint avar telep lehetett, mely elszlávosodva a honfoglalás idején még fennállott. Ha Anonymusnak hinni lehet, itt pihent meg Tuhtum vezér honfoglaló seregével. Minthogy a városhoz közelfekvő Meszesi szoroson átvezető útvonal úgy hadászati, mint kereskedelmi tekintetben a város érintésével kötötte össze a régi Erdélyt Magyarországgal, azért a magyar nemzetet évszázadokon át ért csapásokból Z. városnak is bőven kijutott. Ezen az úton érte Z.-ot a Salamon király uralkodása alatt hazánkba betört kúnok és 1241-ben a tatárok dúlása. A török pusztítás is itt, a határvárosban érte el tetőpontját; de sokat szenvedett lakossága a némettől és labanctól is. 1601-ben Básta, 1703-ban a rác Rabutin égette fel, úgy, hogy a török időkben e sokszor megsarcolt és földult város színmagyar lakossága majdnem egészen kipusztult. Másrészt azonban épen fekvésénél fogva többször látott e város falai között fejedelmi vendégeket is. Itt vonult át Nagy Lajos király 1370-ben; Izabella királynő, I. János király özvegye, Zilahon keresztül folytatta útját Szilézia felé s itt bucsuzott el kancellárjától, Martinuzzi Györgytől. Itt pihent meg egy éjen át XII. Károly, svéd király, midőn a puttawai csata után hazánkban keresztül országába visszatérni igyekezett. A házat, hol a király megszállott, jelenleg emléktábla díszíti.

Szent László király adományából Z. város az erdélyi püspökök birtoka lett s azóta 1556-ig az erdélyi püspökök földesúri hatósága alatt állott. Nagy Lajos király idejében már vásártartási korlátlan szabad kereskedés kiváltságát adományozta a város polgárságának. Látható ebből, hogy Z.-on az ipar és kereskedelem már a mohácsi vészt megelőző időben magas fokon állott. Zápolya János és I. Ferdinánd királyok között 1538-ban létrejött békeponthoz szerint Zilah Erdélyhez csatoltatott s annak része maradt 1848-ig.

Báthori István fejedelem 1571-ben Zilahot népes és sok lakossal bíró városnak mondja s megengedi, hogy a városiak a közügyek vezetésére maguk közül 33 alkalmas szenátort válasszanak, ezek válasszák meg saját kebelükből a birót, ki ismét a szenátorok közül 12 esküdt férfit jogosult kinevezni. 1556-ban Z. az erdélyi püspökség birtokából a kincstár birtokába ment át, mely időtől adományozás útján felváltva több főrendű család földesúri

hatóság alá jutott, míg végre 1806-ban br. Wesselényi Miklós és neje Cserey Bélánéval egyezsége lépett s a város egész dézsmáját, 80.000 bankó-forinton megváltotta. Ez időtől kezdve Közép-Szolnok vármegyétől elkülönítve 1876-ig mint önálló, törvényhatósági joggal bíró város, működött. 1848-ban az alkotmányos nemzeti kormány kir. biztosa Z.-ot szabad királyi városnak nyilvánította s ünnepélyesen Magyarországhoz visszacsatolta. Önálló törvényhatósági jellegét az 1876. évi XX.t. c. szüntette meg, mire mint rendezett tanácsú város szervezkedett. Újabb időben, mióta Nagykárolytal és a Szamos völgyével vasút köti össze, mint a Szilágysági és Szamosvölgyi h.é. vasútak végpontja, rohamos fejlődésnek indult; messze vidéken híres „ősrégi Wesselényi-kollégiuma, forgalmas piaca, bővízü artézi kútjai, villanyvilágítással és aszfaltburkolattal ellátott csinos utcái, napról-napra izmosodó ipara és kereskedelme nemcsak a közeli vidék és Szilágysági vármegye, hanem a megyén kívüli, távolabbi vidékeknek is gócpontjává teszik.

3. Hatóságok és hivatalok. 1876 óta a régi Közép-Szolnok-és Krasznamegyékből egyesített Szilágysági vármegye székhelye, azonkívül székhelye a kir. törvényszéknek és járásbírósnak, a kir. pénzügyigazgatóságnak, kir. adóhivatalnak, kir. tanfelügyelőnek, államépítészeti és államerdészeti hivatalnak, kir. közjegyzőnek, a ker. munkásbiztosító pénztárnak stb. Katonai ügyekben a kolozsvári 51. hadkiegészítő, a debreceni 3. honvédkiegészítő és a 10. népfőlkelési járáshoz tartozik.

4. A lakosság foglalkozása. A lakosság nagyrészt iparral és kereskedelemmel foglalkozik, főfoglalkozása azonban a szőlőművelés és gyümölcstermelés. Hegyeit az Anjou-házból származó Róbert Károly és Nagy Lajos királyok alatt ültették be szőlővel, alma-, dió-, cseresznye- és más gyümölcsnemekkel, de a szőlőművelésnek nyomait találjuk már az Árpád-házi királyok alatt is. Borai a legjobb érmelléki borokkal felveszik a versenyt.

5. A város határa nagyrészt szőlőhegyekből és erdőségekből áll, mindazonáltal a szántónak használt határrészekén a mezőgazdaság is igen jövedelmező. Legkiterjedtebb erdősége a Meszes-hegyen van, jelentékenyek továbbá a Nyíres és Tölgyes nevű erdőrészek is, melyek a város tulajdonát képezik. A Meszes felé vezető úton fekszik a város által telepített Erzsébetliget nevű nagy kiterjedésű fenyves, mely a lakosságnak kedvelt kiránduló helye. Élővize három van: a Micze-, Köszörű- és Zilah-patak, melyek a Kraszna folyóba torkolnak.

6. Tervek a jövőre. Több fontos megoldandó kérdés közt jelenleg a Zilah-Bánffyhungyadi vasút terve foglalkoztatja a város vezető köreit, mi által közvetlen összeköttetést nyerne városunk a Budapest-Brassói fővonallal, továbbá az általános csatornázás és vízvezeték.